

ASALARICHILIK KLASTERLARIDA ASALARICHILIK SOHASINI RIVOJLANTIRISH TAMOYILLARI

Axmadova Feruza Isroil qizi

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

“Iqtisodiyot” yo‘nalishi I – bosqich I-115-23 guruh talabasi

Annotatsiya: Asalarilar changlatuvchi sifatida ekotizim rivoji va bioxilma-xillikni saqlashda muhim rol o‘ynaydi. Ularning changlatish xizmatlari ko‘plab o‘simlik turlarini, shu jumladan qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotining asosini tashkil etadigan ko‘plab ekinlarni ko‘paytirish uchun juda muhimdir. So‘nggi yillarda barqaror rivojlanish kontseptsiyasi butun dunyo bo‘ylab turli sohalarda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Amaliyot ko‘pincha jamoaviy harakatlarni o‘z ichiga oladi, chunki asalarichilar klasterlarda yoki uyushmalarda bilim, resurslar va marketing kanallarini almashish uchun hamkorlik qiladilar. Ushbu hamkorlikdagi tuzilmalar nafaqat ko‘nikmalarni uzatish va salohiyatni oshirishga yordam beradi, balki jamiyat a‘zolari o‘rtasida ijtimoiy kapital va birdamlikni rivojlantiradi.

Kalit so‘zlar: Asalari, asal, gulchangi, o‘simlik, ekotizim, atrof-muhit, qishloq xo‘jaligi, tadbirkorlik, zarur kapital.

Аннотация. Как опылители, пчелы играют важную роль в развитии экосистем и поддержании биоразнообразия. Их услуги по опылению имеют решающее значение для воспроизводства многих видов растений, включая многие культуры, которые составляют основу экономики сельского хозяйства. В последние годы концепция устойчивого развития приобретает все большее значение в различных отраслях во всем мире. Стажировки часто включают командные усилия, поскольку пчеловоды сотрудничают в кластерах или ассоциациях для обмена знаниями, ресурсами и маркетинговыми каналами. Эти совместные структуры не только помогают передавать навыки и наращивать потенциал, но также способствуют социальному капиталу и солидарности между членами сообщества.

Ключевые слова: Пчелы, мед, пыльца, растения, экосистема, окружающая среда, сельское хозяйство, предпринимательство, необходимый капитал.

Abstract. As pollinators, bees play an important role in the development of ecosystems and the maintenance of biodiversity. Their pollination services are crucial for the reproduction of many plant species, including many crops that form the backbone of the agricultural economy. In recent years, the concept of sustainable development has become increasingly important in various industries around the world. Internships often involve team efforts as beekeepers collaborate in clusters or associations to share knowledge, resources, and marketing channels. These

collaborative structures not only help transfer skills and build capacity, but also promote social capital and solidarity among community members.

Keywords: Bees, honey, pollen, plants, ecosystem, environment, agriculture, entrepreneurship, necessary capital.

KIRISH

Asalarilar va atrof-muhit o‘rtasidagi o‘zviy munosabatlar barqaror amaliyot sifatida asalarichilik salohiyatini belgilaydi. Asalarilar changlatuvchi sifatida ekotizim rivoji va bioxilma-xillikni saqlashda muhim rol o‘ynaydi. Ularning changlatish xizmatlari ko‘plab o‘simlik turlarini, shu jumladan qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotining asosini tashkil etadigan ko‘plab ekinlarni ko‘paytirish uchun juda muhimdir. Asalarichilik daromad manbalarini diversifikatsiya qilishi, bitta ekinlarga qaramlikni kamaytirishi va uy xo‘jaliklarining iqtisodiy zaifligiga chidamliligini oshirishi mumkin. Ushbu maqolaning maqsadi asalarichilikning qishloq xo‘jaligini barqaror rivojlantirish vositasi sifatida ko‘p qirrali rolini o‘rganishdir. Asalarichilik qishloq xo‘jaligini barqaror rivojlantirish vositasi sifatida ulkan salohiyat ega bo‘lib, iqtisodiy farovonlik, ijtimoiy tenglik va atrof-muhitni boshqarish yo‘lini taklif etadi. Asalarichilik asalarilar, bioxilma-xillik va jamiyat taraqqiyoti o‘rtasidagi aloqalardan foydalanib, qishloq xo‘jaligi va turmush tarzini o‘zgartirish imkoniyatiga ega. Biroq, bu salohiyatni ro‘yobga chiqarish asalarichilik amaliyotini keng joriy etishga to‘sqinlik qilayotgan muammo va to‘siqlarni bartaraf etish uchun birgalikda harakat qilishni talab qiladi. Hamkorlikdagi harakatlar va integratsiyalashgan yondashuvlar orqali u asalarichilikning o‘zgaruvchan yangi zotlarini va kelajak avlodlar uchun barqaror, asalarichilik klasterlarini rivojlantirish mumkin.

ADABIYOTLAR SHARHI

Asalarichilikning iqtisodiy samaradorligini oshirishning ilmiy-uslubiy va amaliy masalalari bo‘yicha O‘zbekistonlik olimlar tomonidan qator ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilgan. Xususan, B.A. Qaxramonov, A.I. Isamuhamedov, U.SH. Ballasov, S.SH. Isamuhammedov, O.S. To‘rayev kabi qator agrar iqtisodchi olimlarning erishilgan ilmiy natijalari e‘tiborga molik.

Asalarichilik sohasini samarali tashkil etish, asal va asal mahsulotlarini yetishtirish samaradorligini oshirish bo‘yicha A.Nabiyev, V.Brovanskiy, Sh.Suyarqulov, O.To‘rayev, N.Kraxotin, A.Isamuhamedov, N.Askarov, R.Pulatova, B.Qaxramonov, A.Chekalov kabi olimlar tadqiqot olib borgan. Xorijiy olimlardan A.Chepik, G.R.Mursalimova, R.A.Zaripov, A.K.Subayeva, Ye.Odinokova, S.Kolupayev kabilar ilmiy-tadqiqot izlanishlarini olib borgan.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

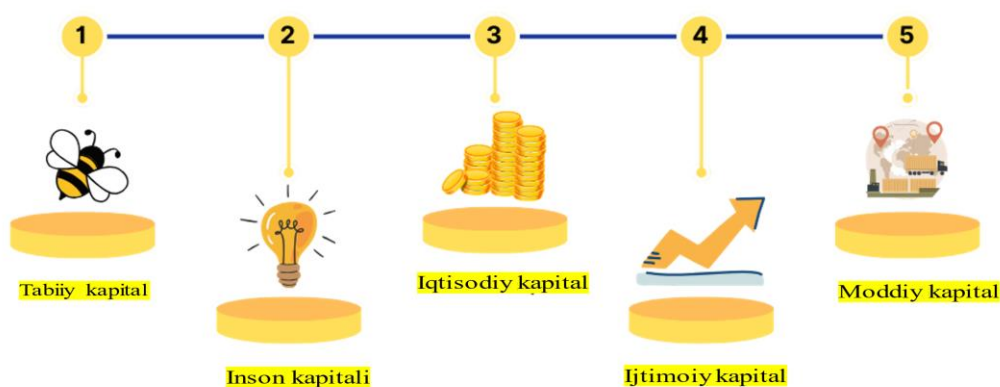
So‘nggi yillarda barqaror rivojlanish kontsepsiyasi butun dunyo bo‘ylab turli sohalarda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Qishloq xo‘jaligi sohasida

barqarorlikka intilish iqtisodiy farovonlik, ijtimoiy tenglik va atrof-muhitni muhofaza qilishni muvozanatlashga qaratilgan aniq yo‘nalishga aylandi. Qishloq joylari an‘anaviy sanoatning kamayishi, qishloq xo‘jaligini modernizatsiya qilish va atrof-muhitning buzilishi muammolariga duch kelganda, barqaror rivojlanishni ta‘minlash uchun innovatsion yondashuvlarni topish juda zarur bo‘ldi. Shu nuqtai nazardan, asalarichilik yoki asalarichilik klasterlarini qishloq xo‘jaliklarida barqarorligini targ‘ib qilishning istiqbolli vositasi sifatida paydo bo‘ladi. Asalarilar va atrof-muhit o‘rtasidagi biologik munosabatlar barqaror amaliyot sifatida asalarichilik salohiyatini oshiradi. Asalarilar changlatuvchi sifatida ekotizim salomatligi va bioxilma-xillikni saqlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ularning changlatish xizmatlari ko‘plab o‘simlik turlarini, shu jumladan qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotining asosini tashkil etadigan ko‘plab ekinlarni ko‘paytirish uchun juda muhimdir. Bundan tashqari, asalarichilikning o‘zi insonlar uchun asal yetishtirishdandan asal mumi, gulchang va propolis kabi qo‘shimcha qiymatli mahsulotlarga qadar turli xil iqtisodiy imkoniyatlarni taqdim etadi.

Asalarichilik sohasini daromad manbasini sifatida, uni boshlash va saqlash nisbatan arzon bo‘lib, fermerlar, dehqon xo‘jaliklari va tadbirkorlik bilan shug‘ullanuvchi shaxslarning faoliyat turi hisoblanadi. Yetishtirilgan asal va asal mahsulotlarini sotish nafaqat to‘g‘ridan-to‘g‘ri daromad keltiradi, balki qiymat zanjirini rivojlantirish va bozor aloqalari orqali mahalliy iqtisodiyotni rag‘batlantiradi. Bundan tashqari, asalarichilik daromad manbalarini diversifikatsiya qilishi, bitta ekinlarga qaramlikni kamaytirishi va uy xo‘jaliklarining iqtisodiy zaifligiga chidamliligini oshirishi mumkin. Iqtisodiy nuqtai nazardan tashqari, asalarichilik ijtimoiy birdamlikni rivojlantirish va qishloq xo‘jaligi rivojlanayotgan tarmoqlariga imkoniyat berish imkoniyatiga ega. Amaliyot ko‘pincha jamoaviy harakatlarni o‘z ichiga oladi, chunki asalarichilar klasterlarda yoki uyushmalarda bilim, resurslar va marketing kanallarini almashish uchun hamkorlik qiladilar. Ushbu hamkorlikdagi tuzilmalar nafaqat ko‘nikmalarni uzatish va salohiyatni oshirishga yordam beradi, balki jamiyat a‘zolari o‘rtasida ijtimoiy kapital va birdamlikni rivojlantiradi. Bundan tashqari, asalarichilik ayollar va yoshlarga daromad keltiradigan faoliyat bilan shug‘ullanish va uy xo‘jaliklarining farovonligiga hissa qo‘shish uchun imkoniyat yaratishi mumkin, shu bilan qishloq joylaridagi gender tengsizligi va yoshlar ishsizligini hal qiladi.

Ekologik barqarorlik asalarichilikning qishloq xo‘jaligi rivojlanishiga qo‘shgan hissasi asosida yotadi. Asalarichilik qishloq xo‘jaligi amaliyotini va yashash joylarini saqlashni targ‘ib qilish orqali asalarichilik bioxilma-xillik va ekotizimning barqarorligini saqlashga hissa qo‘shadi. Boshqariladigan asalari oilalalarining mavjudligi changlatish xizmatlarini kuchaytirishi va shu bilan ekinlar hosildorligini oshirishi va mintaqah aholisi uchun oziq-ovqat xavfsizligini yaxshilashi mumkin.

Bundan tashqari, asalarichilik ekotizim salomatligi va tabiiy resurslarni boshqarishni birinchi o‘ringa qo‘yadigan yerni boshqarish amaliyotini rag‘batlantiradi va shu bilan intensiv qishloq xo‘jaligi amaliyoti va yer degradatsiyasining salbiy ta‘sirini kamaytiradi. Umuman olganda, yer omili birlamchi qishloq xo‘jaligi faoliyati uchun ishlatiladi; biroq, asalarichilik erdan to‘g‘ridan-to‘g‘ri foydalanmaydi, aksincha boshqa asosiy resurslarga yoki kapitalga e‘tibor qaratadi: tabiiy (asalarilar, gulli o‘simliklar va suv, boshqa narsalar qatori), inson (tajriba, ko‘nikma va bilim), moddiy yoki jismoniy (ob‘ektlar, transport, suv va energiya), ijtimoiy (yordam, oila, ijtimoiy tarmoqlar, uyushmalar, klasterlar, marketing ma‘lumotlari va tadqiqot natijalari) va iqtisodiy (naqd pul, kredit olish imkoniyati va subsidiyalar) (1-rasm).

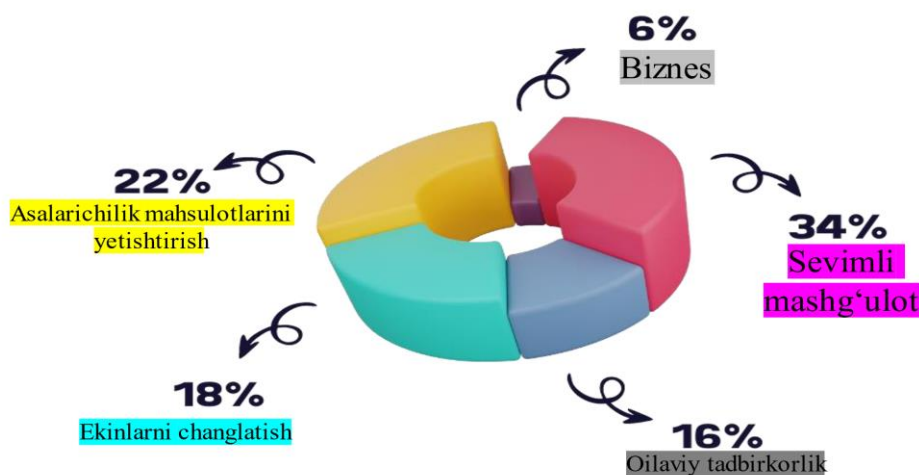
1-rasm. Asalarichilik uchun zarur bo‘lgan kapital turlari.

Potensial foydalariga qaramay, asalarichilikni qishloq xo‘jaliklarida rivojlantirish tashabbuslariga qo‘shilishi qiyinchiliklardan xoli emas. Asalarichilik yetarli texnik bilim, ko‘nikma va infratuzilmani talab qiladi, bu ko‘plab qishloq joylarida etishmasligi mumkin. Zararkunandalar va kasalliklar, iqlim o‘zgarishi va yerdan foydalanish mojarolari kabi muammolar asalarichilik faoliyatiga qo‘shimcha xavf tug‘diradi. Bundan tashqari, bozorlarga kirish va qiymatni qo‘shish imkoniyatlari asalarichilar uchun muhim to‘siq bo‘lib qolmoqda, bu ularning mahsulotlarining to‘liq iqtisodiy salohiyatini egallash imkoniyatlarini cheklaydi. Ushbu muammolarni hisobga olgan holda, siyosatchilar, rivojlanish bo‘yicha amaliyotchilar va manfaatdor tomonlar qishloq joylarida asalarichilik madaniyatining barqaror rivojlanishiga ko‘maklashish uchun yaxlit yondashuvni qo‘llashlari kerak. Bu asalarichilik ko‘nikmalarini oshirish va bilimlarni uzatish uchun ta‘lim va o‘quv dasturlariga sarmoya kiritishni talab qiladi. Bundan tashqari, rag‘batlantiruvchi qo‘llab-quvvatlovchi siyosat va qoidalarni ishlab chiqishni talab qiladi asalarichilik amaliyoti va asalarichilik yashash joylarini himoya qilish. Bundan tashqari, bozor aloqalarini, qiymat zanjirlarini va infratuzilmani mustahkamlash bo‘yicha harakatlar asalarichilikning iqtisodiy salohiyatini ochish va

qishloq jamoalari uchun adolatli imtiyozlarni ta’minlash uchun juda muhimdir. Ushbu maqola qishloq xo’jaligini barqaror rivojlantirish vositasi sifatida asalarichilikning ko’p qirrali rolini o’rganishga qaratilgan. Asalarichilikning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik yo’nalishlarini o’rganib chiqib, biz uning barqaror va gullab-yashnayotgan qishloq jamoalariga hissa qo’shish imkoniyatlarini ochib berishni maqsad qilganmiz. Mavjud adabiyotlar, amaliy tadqiqotlar va empirik dalillarni har tomonlama ko’rib chiqish orqali maqolada asalarichilikni qishloq xo’jaligi rivojlanish strategiyalariga qo’shish bilan bog’liq foyda va muammolar tahlil qilinadi.

Qishloq xo’jaligi rivojlanishida asalarichilik klasterlarining iqtisodiy jihatlari

Asalarichilik, shuningdek, nomi bilan tanilgan asalarichilik, qishloq xo’jaligida barqaror rivojlanish imkoniyati sifatida muhim iqtisodiy samara beradi. Asalarichilikning iqtisodiy o’lchovlari turli jihatlarni, shu jumladan daromad olish, yangi ish o’rinlarini yaratish, bozorni rivojlantirish va qiymat zanjiri integratsiyasini o’z ichiga oladi. Bundan tashqari, Mintaqada asalarichilik sohasi tadbirkorlik qilish haqida, eng keng tarqalgan beshta sabab 2-rasmda keltirilgan.

2-rasm. Mintaqada asalarichilik sohasida tadbirkorlik qilish sababi.

1. Daromad avlod

Asalarichilikning asosiy iqtisodiy afzalliklaridan biri bu qishloq xo’jaliklari uchun daromad olish qobiliyatidir. Asalarichilik boshqa qishloq xo’jaligi faoliyatiga nisbatan past boshlang’ich sarmoyani talab qiladi. Asalarichilar asal, asal mumi, propolis, gulchang va boshqa mahsulotlarni sotishdan daromad olishadi. Asal, xususan, mahalliy, milliy va xalqaro bozorlarda barqaror talabga ega bo’lgan yuqori qiymatli tovardir. Asalarichilikdan olinadigan daromad yil davomida barqaror daromad manbai

bo‘lib, asalarichilik faoliyati bilan shug‘ullanuvchi oilalarining turmush tarzini sezilarli darajada yaxshilaydi. Bundan tashqari, asalarichilik qo‘shimcha daromad manbai bo‘lib xizmat qilishi mumkin, ayniqsa, boshqa ekinlar yetishtirilmasligi mumkin bo‘lgan qishloq xo‘jaligi mavsumida. Ushbu iqtisodiy barqarorlik uy xo‘jaliklarining oziq-ovqat xavfsizligini oshiradi va daromadlar manbalariga nisbatan zaiflikni kamaytiradi, bu esa kambag‘allikni kamaytirish va qishloq joylarda barqaror rivojlanishga yordam beradi.

2. Yangi ish o‘rinlarini yaratish

Asalari oilalarini tashkil etish va parvarish qilishdan tortib asal va asal mahsulotlarini yetishtirish, qayta ishlash, qadoqlash va sotishgacha bo‘lgan butun qiymat zanjiri bo‘ylab ish bilan ta‘minlash imkoniyatlarini yaratadi. Rasmiy ish bilan ta‘minlash imkoniyatlari cheklangan qishloq xo‘jaliklarida asalarichilik, ayniqsa, yoshlar va ayollar uchun mazmunli yashash imkoniyatlarini taklif etadi. Asalari oilalarini parvarishlash, asalarichilik uskunalari ishlab chiqarish va asalni qayta ishlash kabi asalarichilik faoliyati mahalliy ish o‘rinlarini yaratishi va shu bilan qishloq joylarida ishsizlikni kamaytirishi va jamiyat rivojlanishini rag‘batlantirishi mumkin. Bundan tashqari, asalarichilik ko‘pincha jamoaviy harakatlarni o‘z ichiga oladi, asalarichilar resurslarni to‘plash, bilim almashish va bozorlarga yanada samarali kirish uchun klasterlar yoki uyushmalar tuzadilar. Ushbu hamkorlikdagi tuzilmalar nafaqat qo‘shimcha ish imkoniyatlarini yaratadi, balki qishloq jamoalarida ijtimoiy birdamlik va jamoaviy qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

2. Bozorni rivojlantirish

Asalarichilik qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish va mahalliy tadbirkorlikni rag‘batlantirish orqali bozor rivojlanishiga hissa qo‘shadi. Asal va asal mahsulotlarini sotish boshqa korxonalar va xizmatlarni qo‘llab-quvvatlab, qishloq xo‘jaliklarida aylanma mablag‘lari orqali daromad keltiradi. Bundan tashqari, asalarichilik mahsulotlarini asal mumi shamlari, kosmetika, dorivor mahsulotlar va qandalotchilik kabi qo‘shimcha qiymatli tovarlarga qayta ishlash, bozor imkoniyatlarini kengaytirish va asalarichilar uchun foyda marjasini oshirish mumkin. Asalarichilik mahsulotlari uchun mahalliy va mintaqaviy bozorlarni rivojlantirish bo‘yicha harakatlar qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotini kuchaytirishi va tashqi bozorlarga qaramlikni kamaytirishi mumkin. Asalarichilik qiymat zanjirlarini mahalliyashtirish iqtisodiy barqarorlikni oshiradi va transport xarajatlarini kamaytirish, ekologik barqarorlikni ta‘minlash va mahsulotni farqlash va marketing uchun imkoniyatlar yaratish orqali barqaror rivojlanishga yordam beradi.

4. Qiymat zanjiri integratsiyasi

Asalarichilikni kengroq qishloq xo‘jaligi qiymat zanjirlariga qo‘shish uning iqtisodiy ta‘sirini kuchaytirishi va qishloq iqtisodiyotining rivojlanishiga hissa qo‘shishi mumkin. Asalarichilik ekinlarni changlatishni yaxshilash va qishloq xo‘jaligi

ekinlarini mahsuldorligini oshirish orqali an'anaviy dehqonchilik faoliyatini to'ldiradi. Masalan, boshqariladigan asalari oilalarining mavjudligi paxta, beda, sabzavot, moyli va dukkakli ekinlar kabi ekinlarning hosildorligini sezilarli darajada oshirishi va shu bilan fermer xo'jaliklari daromadlari va oziq-ovqat xavfsizligini oshirishi mumkin. Bundan tashqari, asalari oilalari uchun mahsus ekinlarni diversifikatsiya qilishni osonlashtirishi va o'rmonchilik amaliyotini targ'ib qilishi, asalarichilik va boshqa qishloq xo'jaligi faoliyati o'rtasida integratsiya yaratishi mumkin. Asalarilarga mos daraxt turlarini o'z ichiga olgan o'rmonchilik tizimlari asalarilar uchun qo'shimcha samaradorligi oshirish muhitini ta'minlaydi, shu bilan birga tuproq unumdorligini, suvni ushlab turishni oshiradi. Asalarichilikning agroekologik amaliyot bilan integratsiyasi qishloq dehqonchilik tizimlarining barqarorligi va barqarorligini oshiradi, uzoq muddatli iqtisodiy hayotiylik va atrof-muhitni muhofaza qilishga hissa qo'shadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, asalarichilik klasterlari qishloq xo'jaligini rivojlantirish uchun daromad olish, yangi ish o'rinlarini yaratish, bozorni rivojlantirish va qiymat zanjiri integratsiyasini o'z ichiga olgan bir qator iqtisodiy imkoniyatlarni taklif etadi. Asalarichilik klasterining iqtisodiy salohiyatidan foydalangan holda, aholi turmush tarzini yaxshilashi, kambag'allikni qisqartirishi va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishi mumkin. Biroq, ushbu imtiyozlarni amalga oshirish uchun qo'llab-quvvatlovchi siyosat, o'qitish va infratuzilmaga sarmoyalar va bozorlarga kirish, texnik bilimlar va iqlim o'zgarishiga moslashish kabi muammolarni hal qilish bo'yicha birgalikda harakatlar talab etiladi. Strategik aralashuvlar va hamkorlikdagi sheriklik orqali asalarichilik qishloq joylarda iqtisodiy farovonlik va barqarorlikni ta'minlash uchun kuchli vositaga aylanishi mumkin. Asalarichilik klaster qishloqlarni rivojlantirish strategiyalariga qo'shish iqtisodiy diversifikatsiya, daromad olish, ekologik barqarorlik va ijtimoiy imkoniyatlarni kengaytirish kabi bir qator afzalliklarni taklif etadi. Biroq, asalarichilik bilan bog'liq muammolarni hal qilish asalarichilar uchun texnik yordam, resurslardan foydalanish, zararkunandalar va kasalliklarni bartaraf etish, bozorga kirish va qiymatni qo'shish imkoniyatlarini ta'minlash bo'yicha birgalikda harakatlarni talab qiladi. Hamkorlikdagi harakatlar va maqsadli aralashuvlar orqali asalarichilik butun dunyo bo'ylab qishloqlarning rivojlanishi, barqarorligi va farovonligini oshirishning kuchli vositasiga aylanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Dini, Cecilia Beatriz (compiladora), García, Norberto (compilador), "Manual of good beekeeping practices in artificial feeding of bees: a contribution to the quality of Argentine honey.", 2023

2. Enzama, W. (Wilson), "Quest for economic development in agrarian localities", 2008
3. Qulmurotov S.J., Iskandarov S.U. “ЗНАЧЕНИЕ ПЧЕЛОВОДСТВА В СЕЛСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ РЕГИОНА” International journal of scientific researchers. Germaniya – 2024.
4. Qulmurotov S.J., Iskandarov S.U. “IMPORTANCE OF THE BEEKEEPING SECTOR IN REGIONAL AGRICULTURE” American journal of Business Management, Economics and Banking. AQSH – 2024.
5. Isamuhamedov A.I. Nikadamboev X.K. “Asalarichilikni rivojlantirish asoslari”. Toshkent. “Sharq” nashriyoti, 2013
6. <http://galwaybeekeepers.com/history-of-beekeeping/>
7. <https://www.powerblanket.com/blog/the-evolution-of-beekeeping/>
8. <https://www.mrwasp.co.uk/the-history-of-beekeeping-and-bee-control>